

Ενότητα 14, *Οι τρεις πρώτες περιπέτειες του Οδυσσέα*

Οδύσσεια Α' Γυμνασίου

Απαντήσεις ερωτήσεων σχολικού βιβλίου

σχ. βιβλίο (σελ. 95)

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (σελ. 95)**A. ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ**

α. Μια φορά ένας μυλωνάς είχε θράκα φτιαγμένη στο μύλο του και έψηνε μια σούβλα κρέας. Εκεί που γύριζε τη σούβλα του βλέπει στην άλλη μεριά έναν Καλικάντζαρο και γύριζε μια σούβλα βατράχους. Δεν του μίλησε καθόλου. Ύστερα τον ρωτάει ο Καλικάντζαρος πώς τον λένε. –«Απατός» τού λέει ο μυλωνάς, με λένε. Εκεί που γύριζε τη σούβλα, ο Καλικάντζαρος βάνει τη σούβλα με τους βατράχους απάνω στο κρέας. Πατ! Δεν αργεί ο μυλωνάς και του φέρνει μια με το δαυλί, και καθώς ήταν γυμνός, τον έκαψε. Φωνές, κακό ο Καλικάντζαρος. – Βοηθάτε, αδέρφια, τι μ' έκαψαν! – Ρε, ποιος σ' έκαψε, του λένε οι άλλοι Καλικαντζαραίοι απόξω. – Απατός, τους λέει εκείνος απομέσα. – Αμ σαν κήκες απατός σου, τι σκούζεις έτσι; Κι έτσι την έπαθε ο καλός σου ο Καλικάντζαρος.

(Παραμύθι από την Κυνουρία, Ν.Γ. Πολίτης, Παραδόσεις, αρ. 626)

β. Ένας παπάς με το καλογεροπαιδί του χάθηκαν μια μέρα μέσα στο δάσος, και όταν έπεσε η νύχτα, είδαν από μακριά φωτιά, και όταν πλησίασαν, βρέθηκαν μπροστά στη σπηλιά ενός μονομάτη γίγαντα. Εκείνος τούς ανοίγει την πλάκα που έκλεινε τη σπηλιά και ήταν τόσο βαριά, που μήτε εκατό άντρες μπορούσαν να τη μετασαλέψουν, και τους αφήνει να μπουν και να καθίσουν κοντά στη φωτιά, για να ζεσταθούν. Έπειτα, τους ψαχουλεύει στο σβέρκο και βρίσκοντας τον παπά πιο παχύ, τον σουβλίζει, τον ψήνει και τον τρώει. Όταν ύστερα χορτάτος πλαγιάζει κοντά στο τζάκι, βλέπει το παιδί να παίρνει ένα παλούκι και με το μαχαίρι του να μυτερώνει τη μια του άκρη. Όταν το ρωτάει τι κάνει, εκείνο αποκρίνεται πως του άρεσε, για να περνάει την ώρα του, όταν έβοσκε το κοπάδι του, να πελεκάει και να σκαλίζει το ξύλο. Μόλις ο γίγαντας αποκοιμιέται, το καλογεροπαιδί τού μπηξεί το παλούκι στο μάτι και τον τυφλώνει, έπειτα χώνεται στο τομάρι ενός σφαγμένου κριαριού και καταφέρει να το σκάσει από τη σπηλιά ανάμεσα στο άλλο κοπάδι.

(Παραμύθι από τη Σερβία – Από το βιβλίο της Ε. Κακριδή, Η διδασκαλία των ομηρικών επών, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1988, σσ. 281-282)

>> Αναζητήστε κοινά σημεία στο παραμύθι του Κύκλωπα και στα πιο πάνω νεότερα παραμύθια.

- ✓ Τα κοινά σημεία ανάμεσα στο πρώτο παραμύθι και στο παραμύθι του Κύκλωπα είναι τα ακόλουθα:
 - α. Τα ονόματα των ηρώων (Απατός ο μυλωνάς και Ούτις ο Οδυσσέας).
 - β. Οι κραυγές σε βοήθεια του Καλικάντζαρου και του Πολύφημου.
 - γ. Οι αντιδράσεις των άλλων Καλικαντζάρων και Κυκλώπων.
 - δ. Το πάθημα του Καλικάντζαρου και του Πολύφημου.

- ✓ Τα κοινά σημεία ανάμεσα στο δεύτερο παραμύθι και στο παραμύθι του Κύκλωπα είναι τα παρακάτω:

- α. Τόσο ο γίγαντας του παραμυθιού όσο και ο Κύκλωπας Πολύφημος είναι μονόφθαλμοι.
- β. Και ο γίγαντας και ο Πολύφημος κατοικούν σε μια σπηλιά.
- γ. Την είσοδο της σπηλιάς του γίγαντα την έκλεινε μια βαριά πλάκα, ενώ εκείνη της σπηλιάς του Κύκλωπα ένας βαρύς βράχος.
- δ. Τόσο ο γίγαντας όσο και ο Πολύφημος είναι ανθρωποφάγοι (ο γίγαντας σουβλίζει και τρώει τον άνθρωπο, ενώ ο Κύκλωπας τρώει ωμούς τους συντρόφους του Οδυσσέα).
- ε. Το καλογεροπαίδι κάνει μυτερό ένα παλούκι, για να τυφλώσει το γίγαντα, ενώ ο Οδυσσέας για την ίδια ενέργεια κάνει μυτερό έναν πάσσαλο.
- στ. Τόσο το καλογεροπαίδι όσο και ο Οδυσσέας τυφλώνουν το γίγαντα και τον Κύκλωπα αντίστοιχα όταν εκείνοι έχουν αποκοιμηθεί.
- ζ. Το καλογεροπαίδι ξεφεύγει τυλιγμένο στην προβιά ενός κριαριού, ενώ ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του (ξεφεύγουν) δεμένοι κάτω από τα κριάρια.

Απολαύστε τη διδασκαλία στα βίντεο του www.arnos.gr

Κατανοείτε σε βάθος τη μεθοδολογία επίλυσης!

...Πράξεις Παιδείας!

B. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. α. Πώς παρουσιάζονται οι σχέσεις Οδυσσέα-συντρόφων στις τρεις πρώτες περιπέτειες;

β. Πόσοι σύντροφοι χάθηκαν στις περιπέτειες αυτές και ποιοι ευθύνονται; (με βάση κυρίως την περίληψη της ραψωδίας ι)

α. Μέσα από τα γεγονότα στις χώρες των Κικόνων, των Λωτοφάγων και των Κυκλώπων, καταλήγουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα αναφορικά με τις σχέσεις ανάμεσα στον Οδυσσέα και τους συντρόφους του:

- Ο Οδυσσέας είναι εκείνος που καθορίζει το τι πρέπει να κάνουν οι σύντροφοι και, όταν εκείνοι δεν πράττουν τελικά όπως εκείνος επιθυμεί, οι συνέπειες είναι οδυνηρές. Αυτό αποδεικνύεται από τις περιπέτειές τους στη χώρα των Κικόνων, όπου η ανυπακοή των συντρόφων στοίχισε τη ζωή 72 ανδρών. Το γεγονός αυτό μας παραπέμπει στους στίχους 7-8 του προομίου (*Κι όμως δεν μπόρεσε που τόσο επιθυμούσε, να σώσει τους συντρόφους*).
- Ακόμη και όταν οι σύντροφοί του δε συμμορφώνονται ως προς τις υποδείξεις του, εκείνος ενδιαφέρεται για τη ζωή τους και προσπαθεί να τους σώσει με κάθε τρόπο, χρησιμοποιώντας ακόμη και αυταρχικά μέσα. Αυτό

καθίσταται φανερό στη χώρα των Λωτοφάγων, όπου ο Οδυσσέας πήρε μαζί του με τη βία τους τρεις συντρόφους που έφαγαν λωτό και ξέχασαν την πατρίδα τους.

- Ο Οδυσσέας είναι ο αρχηγός μιας ομάδας και έργο του είναι να κατευθύνει τις ενέργειες των μελών της και να συνεργάζεται μαζί τους, επιλέγοντας τους πιο κατάλληλους για την κάθε περίπτωση· έτσι, για την εξερεύνηση της χώρας των Κυκλώπων επέλεξε να τον συνοδεύσουν οι δώδεκα καλύτεροι.
- Τέλος, ο Οδυσσέας δεν είναι αλάνθαστος. Αντιθέτως, παραδέχεται πως η πρόταση των συντρόφων του (να πάρουν απλώς προμήθειες από τη σπηλιά του Κύκλωπα και να φύγουν) ήταν προτιμότερη. Αναγνωρίζει λοιπόν το λάθος του, αλλά το δικαιολογεί (ήθελε να γνωρίσει τον ένοικο της σπηλιάς και να δει αν είναι φιλόξενος).

Γενικότερα, η συμπεριφορά του Οδυσσέα απέναντι στους συντρόφους του είναι ανάλογη με την ιδιότητά του (Οδυσσέας-βασιλιάς, σύντροφοι-υπήκοοι): δίνει εντολές ή συμβουλές, κατευθύνει τις ενέργειές τους και γίνεται αυστηρός, αν χρειαστεί.

β. Στη χώρα των Κικόνων, χάθηκαν έξι σύντροφοι από κάθε πλοίο (συνολικά εβδομήντα δύο). Το φταίξιμο ήταν δικό τους, καθώς παράκουσαν τις εντολές του Οδυσσέα. Στη χώρα των Κυκλώπων, ο Πολύφημος καταβρόχθισε στη σπηλιά του τρεις φορές από δύο συντρόφους (συνολικά έξι). Δεν ευθύνονταν εκείνοι, αλλά ο Οδυσσέας, ο οποίος δε δέχτηκε την πρόταση των συντρόφων του να πάρουν προμήθειες από τη σπηλιά του Κύκλωπα και ύστερα να αποχωρήσουν, με τη δικαιολογία πως ήθελε να δει ποιος κατοικούσε εκεί και να διαπιστώσει αν ήταν φιλόξενος.

2. Ποια στοιχεία των στίχων 259-266 δίνουν την εντύπωση ότι ο Πολύφημος είναι υπερφυσικά δυνατός;

Την υπερφυσική σωματική δύναμη του Πολύφημου την αντιλαμβανόμαστε άμεσα από τις ενέργειές του και έμμεσα από τις αντιδράσεις του Οδυσσέα και των συντρόφων του:

α. Το φορτίο με τα ξερά φύλλα που κουβαλούσε ο Κύκλωπας στη ράχη του ήταν τόσο βαρύ, ώστε *όπως το ξεφορτώθηκε ξεσήκωσε ορυμαγδό* (στ. 259-261).

β. Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του τρόμαξαν τόσο πολύ, ώστε ζάρωσαν από το φόβο τους *στο βάθος της σπηλιάς* και από εκεί παρακολουθούσαν τις ενέργειες του Κύκλωπα (στ. 262).

γ. Ο Πολύφημος έφραξε την είσοδο της σπηλιάς με έναν *τεράστιο λίθο* (στ. 266-267).

3. Ποιο σχέδιο σωτηρίας σκέφτηκε πρώτα ο Οδυσσέας και γιατί το απέρριψε; (βοηθούν οι στίχοι 331-338)

Το αρχικό σχέδιο σωτηρίας του Οδυσσέα ήταν να σκοτώσει τον Κύκλωπα. Αν όμως προέβαινε σε αυτήν την ενέργεια, δεν θα υπήρχε η δυνατότητα να μετακινηθεί ο βράχος που έφραζε την είσοδο της σπηλιάς και έτσι θα παρέμεναν όλοι εγκλωβισμένοι μέσα σε αυτή. Έπρεπε λοιπόν να σκεφτεί έναν τρόπο να βλάψει τον Κύκλωπα, χωρίς ωστόσο να εξουδετερώσει τη σωματική του δύναμη (για να μπορέσει εκείνος την επόμενη μέρα να ανοίξει την είσοδο της σπηλιάς), ενώ παράλληλα ήταν απαραίτητο να οργανώσει τον απεγκλωβισμό τους από τη σπηλιά, χωρίς να γίνει αντιληπτός. Τέλος, έπρεπε να περιοριστεί στα μέσα που υπήρχαν μέσα σε εκείνον το χώρο και σε τρόπους που θα ήταν αποτελεσματικοί. Αποφάσισε λοιπόν να τυφλώσει τον Κύκλωπα, από τη μία πλευρά, για να οργανώσει και να εκτελέσει την απόδρασή τους χωρίς εκείνος να τους αντιληφθεί και, από την άλλη, για να χρησιμοποιήσει τη σωματική του δύναμη προς όφελός τους.

4. Τι όπλα διέθεσαν στη μεταξύ τους αναμέτρηση ο Οδυσσέας κι ο Πολύφημος και ποιο υπερίσχυσε;

Στη μεταξύ τους αναμέτρηση, ο Κύκλωπας Πολύφημος χρησιμοποίησε ως όπλο τη σωματική του δύναμη, ενώ ο Οδυσσέας την ευφυΐα και την ευστροφία του. Μολονότι στην αρχή υπερίσχυε η υπερφυσική σωματική δύναμη του Πολύφημου, στο τέλος νικητής αποδείχτηκε η δύναμη του νου του Οδυσσέα.

5. Σχολιάστε τη σχέση του Πολύφημου με το κριάρι του (με βάση τους στίχους 496 κ.ε. και την εικόνα 8).

8. Ο Κύκλωπας απευθύνεται
στο κριάρι του...
(Πηγή: Με τους ήρωες του Ομήρου)

Ο Πολύφημος ζει μόνος του, έχοντας ως μοναδική του συντροφιά τα ζώα του. Έτσι, από τη στιγμή που δεν υπάρχει κοντά του κάποιος άνθρωπος να του συμπαρασταθεί και να τον παρηγορήσει, εξομολογείται τη μεγάλη συμφορά που τον βρήκε στο αγαπημένο του κριάρι. Του μιλά με τρυφερότητα και οικειότητα και

είναι σαν να περιμένει από αυτό –μάταια, φυσικά- κάποια βοήθεια και παρηγοριά. Επομένως, καθώς ο Κύκλωπας ζει ολομόναχος, χωρίς οικογένεια, το κριάρι υποκαθιστά τη σύζυγο, τα παιδιά και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, στα οποία θα εξέφραζε ένας φυσιολογικός άνθρωπος τον πόνο και τη θλίψη του, για να ανακουφιστεί.

6. Μπορείτε να διευρύνετε το θέμα της πάλης του ανθρώπου με στοιχεία υπερφυσικά, στην προσπάθεια να δαμάσει τον κόσμο που τον περιβάλλει, με αναφορές: α. στη μυθολογία (Ηρακλής, Θησέας κ.ά.) β. στη λογοτεχνία γ. στην επιστήμη (επιτεύγματα που δεν χωράει ο νους) κτλ.

α. Μυθολογία:

ι. Ο Ηρακλής

Ο Ηρακλής ήταν ο πιο διάσημος και ο πιο λαοφιλής από όλους τους ήρωες των αρχαίων Ελλήνων, ιδανικό της ανδρικής δυναμικότητας και ευρωστίας, καθώς και μιας ακούραστης επιθυμίας να βοηθά τους αδυνάτους. Όταν ενηλικιώθηκε, εκτέλεσε, ύστερα από εντολή του βασιλιά των Μυκηνών Ευρυσθέα, δώδεκα άθλους, εκ των οποίων οι οκτώ ήταν αγώνες με στοιχεία υπερφυσικά:

1. **Το λιοντάρι της Νεμέας** → Το λιοντάρι αυτό ήταν άτρωτο. Από τη στιγμή λοιπόν που ο Ηρακλής δεν μπορούσε να το βλάψει με κανέναν άλλο τρόπο, το έσπρωξε σε μια σπηλιά, όπου στο τέλος κατάφερε να το πνίξει.

2. **Η Λερναία Ύδρα** → Η Λερναία Ύδρα ήταν ένα νερόφιδο με εννέα κεφάλια (εκ των οποίων τα οκτώ ήταν θνητά και το ένα αθάνατο), το οποίο είχε μεγαλώσει στους βάλτους της Λέρνας, κοντά στο Άργος, και βασάνιζε την Αργολίδα, αιφνιδιαζοντας και σκοτώνοντας ανθρώπους και ζώα, αλλά και ρημάζοντας τα χωράφια. Ο Ηρακλής, για να την εξοντώσει, πήρε μαζί του τον ανιψιό του, τον Ιόλαο. Επιχείρησε να κόψει τα κεφάλια της ύδρας, ωστόσο, μόλις έκοβε ένα, φύτρωναν στη θέση του άλλα δύο. Έτσι, έδωσε εντολή στον Ιόλαο να πυρπολήσει το διπλανό δάσος και να καυτηριάξει τα κεφάλια της ύδρας με φλεγόμενους δαυλούς. Με αυτόν τον τρόπο κατόρθωσε στο τέλος να εξουδετερώσει το τέρας.

3. **Η Κερυνίτις Έλαφος** → Πρόκειται για μία ελαφίνα με χρυσά κέρατα και χάλκινα πόδια, η οποία κατοικούσε στην Οινόη της Αρκαδίας, εκεί όπου πηγάζει ο ποταμός Κερυνίτης, και ήταν ιερό ζώο της Άρτεμης. Από τη στιγμή που του είχε δοθεί η εντολή να μην την βλάψει, ο ήρωας την κυνηγούσε επί έναν χρόνο και στο τέλος κατάφερε να την πιάσει ζωντανή.

4. **Ο Ερυμάνθιος Κάπρος** → Ένας ακόμη άθλος του Ηρακλή ήταν να πιάσει ζωντανό έναν τεράστιο κάπρο, που ήταν ο φόβος και ο τρόμος στο βουνό Ερύμανθος της Αρκαδίας. Τον έβγαλε με δυνατές κραυγές από το λημέρι του, τον καταδίωξε και τον έσπρωξε βαθιά στα χιόνια, όπου και τον έπιασε με δίχτυ.

5. **Οι Στυμφαλίδες Όρνιθες** → Οι Στυμφαλίδες Όρνιθες ήταν τεράστια πουλιά, τα οποία κυριαρχούσαν γύρω από τους βάλτους της αρκαδικής Στυμφάλου. Χτυπούσαν τους ανθρώπους με τα σιδερένια τους φτερά και κατέστρεφαν τους καρπούς των αγρών. Ο Ηρακλής τα ξεσήκωσε με χάλκινα κρόταλα κι έτσι τα

πέτυχε με τα βέλη του, την ώρα που εκείνα προσπαθούσαν να ξεφύγουν πετώντας.

6. **Τα άλογα του Διομήδη** → Ο Ευρυσθέας ζήτησε από τον ήρωα να πάει στη Θράκη και να φέρει τα ανθρωποφάγα άλογα του Διομήδη. Τα βρήκε λοιπόν εκείνος και τα έσπρωξε στη θάλασσα, για να τα φορτώσει σε ένα πλοίο. Ο Διομήδης, όμως, για να τον αποτρέψει από αυτήν την ενέργεια, επιτέθηκε με τους ανθρώπους του εναντίον του Ηρακλή· εκείνος, ωστόσο, τους νίκησε, έπιασε το Διομήδη και τον έριξε στα άλογά του, για να τον φάνε, και έτσι, όταν εκείνα ημέρεψαν εντελώς, ο ήρωας μπόρεσε να τα μεταφέρει στον Ευρυσθέα.

7. **Τα βόδια του Γηρυόνη** → Ο Γηρυόνης ήταν ένας τρισώματος και τρικέφαλος κολοσσός, ο οποίος είχε ένα μεγάλο κοπάδι από βόδια. Ο Ηρακλής σκότωσε τους φύλακες του κοπαδιού, μονομάχησε με τον Γηρυόνη, τον νίκησε και του πήρε το κοπάδι.

8. **Ο Κέρβερος** → Ο Κέρβερος ήταν ένας σκύλος, ο οποίος φύλαγε τον Κάτω Κόσμο. Αυτόν το σκύλο ο Ηρακλής πήρε εντολή να τον φέρει από τον Άδη. Μπήκε λοιπόν μέσα στο ιερό άλσος από την πύλη του παλατιού του Άδη και κατάφερε να περάσει στον Κέρβερο αλυσίδα και να τον σύρει στον Επάνω Κόσμο.

ii. Ο Θησέας

Ο Θησέας ήταν ένας από τους μεγαλύτερους πανελλήνιους ήρωες. Το σπουδαιότερο κατόρθωμά του ήταν η νίκη του στην πάλη με το **Μινώταυρο**, ένα τέρας που έτρωγε κάθε χρόνο επτά αγόρια και επτά κορίτσια, τα οποία έστελναν οι Αθηναίοι στο βασιλιά της Κρήτης Μίνωα ως φόρο υποτέλειας που τους είχε επιβληθεί από αυτόν. Ο Θησέας πάλεψε με το τέρας, το νίκησε και το σκότωσε, απαλλάσσοντας έτσι τους Αθηναίους από τη βαριά υποχρέωσή τους.

β. Λογοτεχνία:

Στις θρησκευτικές ιστορίες των αρχαίων (στις «μυθολογίες» τους) και στη λογοτεχνία, η πάλη των προσώπων με στοιχεία υπερφυσικά, κατά κανόνα δεν αποσκοπεί στο να δαμάσει τον κόσμο που μας περιβάλλει, αλλά μάλλον να καλλιεργήσει τη φαντασία, να τέρψει και άλλοτε να διδάξει με εντυπωσιακές εξωπραγματικές ιστορίες.

γ. Επιστήμη (επιτεύγματα της επιστήμης):

Ο άνθρωπος επινόησε και εφηύρε πολλά μέσα, καθώς και ποικίλους τρόπους, προκειμένου να αντιμετωπίσει τους κινδύνους που απορρέουν από τα στοιχεία της φύσης και να βελτιώσει το βιοτικό του επίπεδο. Ενδεικτικά, μπορούμε να αναφέρουμε τα ακόλουθα:

- Το αλεξικέραυνο
- Η τυπογραφία
- Το μικροσκόπιο
- Η πυξίδα
- Το αερόστατο
- Το αεροπλάνο
- Ο τηλεγράφος και το τηλέφωνο
- Η χειρουργική

- Το εμβόλιο
- Το ραδιοτηλεσκόπιο
- Τα διαστημόπλοια και τα διαστημικά λεωφορεία
- Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής

Απολαύστε τη διδασκαλία στα βίντεο του www.arnos.gr

Κατανοείτε σε βάθος τη μεθοδολογία επίλυσης!

...Πράξεις Παιδείας!

Γ. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην «Κυκλώπεια» αναδεικνύεται η μήτις του πολυμήχανου Οδυσσέα περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο επεισόδιο και χωρίς να μπορεί να του αποδοθεί κατηγορία, αφού πρόκειται για τη ζωή τη δική του και των συντρόφων του.

Εντοπίστε τα σημεία που επαληθεύουν την άποψη αυτή στους ακόλουθους στίχους:

α. στ. 308-316: **Ο Οδυσσέας παραπλανά τον Κύκλωπα με ψεύτικες πληροφορίες για το πλοίο τους.**

β. στ. 385-402: **Ο Οδυσσέας εκμεταλλεύεται την ευπιστία του Κύκλωπα και τον ποτίζει με κρασί, ούτως ώστε να μεθύσει και, καθώς εκείνος θα κοιμάται, να τον εξουδετερώσει.**

γ. στ. 406-410, πρβλ. 455-461: **Ο Οδυσσέας εξαπατά τον Πολύφημο με το όνομα Ούτις, η επινόηση του οποίου αποδεικνύεται σωτήρια.**

δ. στ. 491-494: **Ο Οδυσσέας, με το εύρημα των κριαριών, κατορθώνει να βγει από τη σπηλιά, μαζί με τους έξι συντρόφους που του είχαν απομείνει.**

Επιμέλεια: Αικατερίνη Ανδρικοπούλου - Φιλολόγος

...Πράξεις Παιδείας!